VREREA

Cuprinsul:

II
2

VREREA

Revizionism și antirevizionism

de **Ion Stoia-Udrea**

Anul 1933 a fost un an de năprasnice sforțări pentru conducătorii statului maghiar. Prinși în vârtejul machinațiilor diplomatice ale statelor din apusul Europei, față de cari de ani de zile își recunoșteau o depedență servilă, — pentru a-și putea păstra prieteniile crezute absolut necesare, mai îndată pentru menținerea regimului în interior, decât pentru obținerea revendicărilor în afară, — conducătorii politici ai Ungariei au desfășurat tot timpul anului o activitate, care prezintă multă asemănare cu dansul pe sârmă. Diplomația europeană a ajuns în cursul acestui an o căldare în care clocotiau toate lăturile unor regimuri cari trebuiau să turbure apele vecinilor, ca să-și poată face neobservate micile lor daraveri. Și lucrurile au luat cu totul o altă întorsătură, de cum se porniseră la începutul anului. Prietenii cari începuseră să se închege în Ianuarie, s'au desăvârșit dușmănii fățișe la sfârșitul acestui an ciudat. Și acolo unde logica impunea continuarea unei rezerve firești, dacă nu dușmănii chiar, ne-am trezit cu tratate de bunăîngăduință și transacții amicale. Din încercările alcătuiri i unui front european inpotriva Sovietelor, începute în Februarie, avem in Decemvrie un inceput de Federație Balcanică având ca nucleu Mica Ințelegere și ca centru de gravitate Rusia Sovietică, — ca să amintim un singur caz, din noianul de paradoxe diplomatice ale acestui an.

In această zarvă și harababură a intențiilor și acțiunilor, Ungaria cu revendicările ei revizioniste ținute perpetuu la ordinea zilei, era fatal să devină o unealtă abil mânuită în mâinile celor ce voiau să aibă la îndemână oricând un mijloc pentru turburarea apelor. Cei cari gândesc rece au știut să se folosească practic de sentimentalismul plânsului maghiar. Și astfel Ungaria horthystă a

devenit o jucărie diplomatică, o păpuşă în mâna unor trăgători de sfori, cari ştiau să scoată la iveală această marionetă docilă, ori decâte ori era nevoie să se producă o tensiune în politica Europei centrale.

Căci ar fi copilăresc din partea noastră să ne închipuim că marile state europene, inclusiv marele stâlp al revisionismului, Italia, nu ştiu că actualele granițe europene, îndeosebi cele din răsărit, nu sunt produse ale unor tratate, ci sunt realități vii, realități istorice şi politice, cari la nici un caz nu pot fi modificate prin revizuirea vre-unui tratat scris pe hârtie. Nu diplomația poate desface, ceiace evoluția firească a întâmplărilor, legile implacabile ale istoriei au creiat ca organism viu.

Şi avem motive serioase să credem că şi conducătorii actuali ai statului maghiar cunosc acest adevăr, şi artificiile desfăşurate în cursul acestui an, dela meetingurile aranjate pe graniță până la conferințele „ştiințifice" ale contelui Bethlen la o universitate engleză, şi în judecata lor valorează doar ca artificii. Căci ce motive ar putea să aibă aceşti oameni politici, mai mult şireți decât naivi, ca să creadă altfel?

Nouă ne lipseşte o istorie românească a Ardealului. Mai precis, — ca să nu se înțeleagă o istorie cu tendință românească, — o istorie a Ardealului scrisă în româneşte, deci fără tendențiozitatea istoricilor maghiari. O istorie socială, mai mult decât politică. De aceia noi putem să greşim uneori, când trebue să răspundem la argumentația istorică a revizioniştilor maghiari. Dar nu pot să greşească ungurii. Doar dacă vor anume să greşească, altfel nu. Fiindcă ei cunosc bine istoria Ardealului, a „Țării Ardealului". Nu a provinciei ardelene a statului maghiar, ci a „Țării Ardealului" căci şi cei mai şovinişti istorici ai lor sunt nevoiți să spună „Erdélyország", Țara Ardealului, când scriu istoria acestui ținut, care veacuri dearândul a existat ca principat desinestătător, cu voevod în frunte, fără nici un amestec cu statul maghiar, cu care s'a contopit, forțat, abia la 1867.

Am în față o carte ungurească de istorie: „Erdélyország története, tekintettel mivelődésére. Irta Szilágyi Sándor". Două volume, editate în 1866 la Pesta. Vreau să spicuesc din ea câteva fragmente, ca să dovedesc că actualii conducători ai Ungariei **pot** să cunoască istoria Ardealului. Citez.

„Regii maghiari din Casa Arpadiană nu au oprimat națiunile supuse ... Şi în Ardeal cu atât mai puțin au făcut excepție, deoarece **acesta fiind separat de natură de către țara-mamă, nici odată nu a fost contopit complect cu ea"**. (vol I. pag. 66. — sublinierile sunt ale noastre.) Mai departe: „Din viața de stat a valahilor în primele secole ştim foarte puțin. Câte-un document în câte-un pasagiu aminteşte cnezate cu jurisdicțiuni diferite, şi numeşte câte-un cnezat, câte-un cneaz. **In Ungaria şi**

Ardeal (ce minunată şi grăitoare distincţiune! — N. R.) cnezatele sunt pretutindeni valahe, şi însişi cnezii sunt valahi. Una e clar: nu a fost o instituţie maghiară şi nu a purces dela sfântul Ştefan sau urmaşii lui". (pag. 67.) Autorul vorbeşte apoi de evoluţia cnezatelor şi de tendinţele lor de separaţiune. Şi aminteşte, în treacăt despre procesul de pătrundere al cnezilor valahi în rândul nobilimei Aci însă se cere să facem o paranteză mai lungă.

Szilágyi spune că un cneaz era egal în faţa legii cu un nobil, fără ca el să aibe rangul de nobil, căci când a devenit nobil, a fost scos din cnezat şi a întrat în nobilime. **Ese prin urmare din masa valahă şi întră în rândurile nobilimei maghiare, ca nobil maghiar.** Aşa a început procesul de desnaţionalizare al nobilimei valahe din Ardeal şi rezultatul lui a fost eliminarea naţiei româneşti din viaţa politică a Ardealului şi ţinerea ei veacuri de-arândul în stare de iobăgie. — Evul mediu nu se clădeşte pe valori naţionale, ci pe valori religioase. In Ardeal cuceritorii ridică la rang de religie îndreptăţită, religia catolică. Masa valahă este însă ortodoxă. In lupta ce să dă învinge desigur biserica catolică, cea susţinută cu puterea sabiei. Valahul ca să poată pătrunde în rândul nobilimei trebue să treacă la catolicism. Şi prin aceasta pierde contactul cu biserica ortodoxă, pierde legătura cu naţia valahă şi devine nobil maghiar. Acest proces durează mai multe veacuri, după cum Evul Mediu îşi intinde tentaculele în Ardeal până la 1918.

In timpul domniei regilor arpadieni tendinţa de separaţiune a Ardealului creşte până la revoltă făţişă. La 1291 Endre III. trebue să vină în Ardeal ca să pună capăt acestei stări. Pe ziua de 11 Martie convoacă Adunarea Ţării la Alba-lulia, ultima Adunare la care mai participă şi valahii, alături de nobili (maghiari), saşi şi secui. Aici se încheie rolul politic al cnezatelor valahe în Ardeal. De aici încolo nu le mai întâlnim înzestrate cu rol politic.

In timpul domniei regilor din case streine apoi tendinţele de separaţiune cresc tot mai mult şi aceste tendinţe îşi şi ajung scopul la 1542, după ce Ardealul niciodată nu fusese contopit complect cu Ungaria. Timp de un veac şi jumătate de aci încolo istoria Ardealului se construeşte complect separată de istoria Ungariei transformate în paşalâc turcesc, şi viaţa principatului Ardealului se inglobează în mediul ei firesc, în triunghiul Ardeal—Moldova—Ţara-Rumânească, toate trei legate strâns în acelaş cerc de interese comune, strânse între marile puteri, Turcia, Austria şi Polonia, uneori unindu-se, — odată chiar sub acelaş sceptru, al lui Mihai Vodă, — uneori războindu-se între ele, dar istoriceşte strâns legate tot timpul. Şi nu este lipsit de interes să spunem, că epoca de aur a Ardealului înşişi Ungurii o aşează în cadrul acestui înterval de absolută îndependenţă a Ardealului faţă de Ungaria.

După alungarea turcilor şi reconstituirea Ungariei reîncep şi străduinţele de contopire a Ardealului cu Ungaria. Viena tutelară intervine impotriva tendinţelor maghiare, sprijinind separatismul

transilvănean, ştiind că astfel mai uşor îşi poate păstra suzeranitatea. Se opun şi românii mult discutatei uniuni, care după multe străduinţe se face abia la 1867, ca peste o jumătate de secol să se desfacă deja, în mod firesc.

Iată deci cum se încadrează Ardealul în istoria »existenţii milenare a statului maghiar« !

Cu această incursiune în domeniul istoriei nu am voit să reamintesc lucruri suficient de cunoscute. Am vrut numai să dovedesc, pornind dela o carte de istorie maghiară, că actualii conducători ai Ungariei, cari sunt oameni suficient de inteligenţi şi de culţi, cunosc perfect de bine istoria şi ca atare sunt în măsură să ştie şi aceia că nici o putere a lumii nu va fi instare să răstoarne de dragul lor un final istoric. Şi conducătorii Ungariei sunt suficient de inteligenţi ca nici să nu creadă aceasta. Iar atunci când ei incearcă să falsifice istoria în scopul de a-şi susţine teza revizionistă, scopul adevărat al falsificării este altul. Ei vor numai să acopere mai departe latura cealaltă a istoriei, care îşi cere continuarea şi la ei acasă, în Ungaria mică.

Căci istoria Ardealului nu este istoria nobilimei din Ardeal. Istoria adevărată a Ardealului o alcătueşte trăirea peste ani şi veacuri a celor mulţi, a mulţimei fără nume a milioanelor de iobagi, cari se nasc şi mor pe brazdele nenumăratelor pluguri, a mulţimei »care se scoală şi ese la câmp odată cu soarele....« (Unamuno). Istoria adevărată a Transilvaniei o constitue luptele de emancipare socială a iobagilor, şi această istorie este o istorie românească, căci iobăgimea din Ardeal este valahă, — nici contele Bethlen nu o contestă. Este inutil să mai amintim răscoalele şi să mai amintim numele capilor acestor răscoale. Nu pot fi decât nume valahe.

Dincolo de viaţa nobilimei, care este numai spuma dela suprafaţă, adevărata istorie a Ardealului se construeşte în adâncuri, din suferinţi, din lupte, din pârjoluri, din frângeri pe roată, din sânge şi din muncă, din nesfârşită muncă tăcută dela o zi la alta, pe ogor, dela un veac la altul. Şi emanciparea socială a iobagilor se face pas cu pas, eliberarea de Evul Mediu fiind plătită la fiecare etapă cu sânge. Iar Ardealul se eliberează deplin de rămăşiţele Evului Mediu abia începând cu ziua de 1 Decemvrie 1918. Actul dela Alba-Iulia rămâne în primul rând un act de dreptate socială. Acest act înseamnă incoronarea străduinţelor şi luptelor de veacuri ale iobăgimei ardelene, înseamnă eliberarea ei definitivă din ultimile rămăşiţe de robie medievală, renaşterea ei socială, reintegrarea ei în rândul umanităţii libere.

Acest adevăr vor să-l acopere cu strigătele revizioniste actualii conducători ai Ungariei. Căci în Ungaria mică de azi două milioane şi jumătate de hectare de pământ sunt încă în mâinile latifundiarilor. In Ungaria mai există încă moşii de 200.000, (douăsutemii) de hectare ! Aceste moşii azi desigur că nu mai sunt în

mâinile vechi nobilimei feudale. Nobilimea feudală de mult nu a mai fost înstare să-şi menţină poziţiile şi şi-a cedat locul nouei burghezii capitaliste, care s'a ridicat mai ales după războ. Dar soarta ţăranului este aceiaşi, dacă nu chiar mai rea, sub regimul marei proprietăţi capitaliste, decât al nobilimei feudale. Această ţărănime maghiară este narcotizată azi cu gogoriţa revizionismului. Burghezia capitalistă încearcă — şi un timp lung a reuşit, — să adoarmă în felul acesta năzuinţele de emancipare ale clasei ţărăneşti. Când se va face revizuirea, are să curgă iarăşi lapte şi miere . . . Şi ţărănimea în mare parte se lasă încă narcotizată. Mult însă nu. Şi cei cari cunosc starea de spirit a ţărănimei din Ungaria ştiu foarte bine că narcoticul revizionist începe să-şi piardă efectul Iar atunci fatal va veni lichidarea, atât a regimului, cât şi a narcoticului, devenit la acea dată inutil.

Acesta este, credem, senzul adevărat al propagandei revizioniste maghiare.

Faţă de această stare de fapt noi în mod logic trebuia să dăm răspunsul preconizat mai zilele trecute de un om tânăr, d. Petru Manoliu, într'un articol de ziar, adecă: să nu răspundem nimic. Era procedura cea mai cuminte. România aşa cum este astăzi, există ca o realitate in afară de orice discuţie. Dacă cineva crede altfel — să încerce!

Am făcut însă greşala să răspundem. Şi încă în mai multe feluri. Dar dacă toate răspunsurile noastre sunt inutile, apoi unele dintre ele mai sunt şi direct stricăcioase, fiindcă încurcă treburile la noi acasă. Dintre acestea face parte şi »Liga Antirevizionistă«.

Alcătuirea »Ligei antirevizioniste« înseamnă o monopolizare, de către o societate restrânsă, a unei atitudini a ţărei întregi. Căci antirevizionismul nostru nu poate fi o **acţiune,** el este o **atitudine.** Noi nu avem nevoie să acţionăm. Fiindcă noi ştim că situaţia noastră de astăzi este atât de firească, încât nu poate fi schimbată la nici un caz, de către nimeni. Faţă de tendinţele revizioniste ale unor naivi sau interesaţi, noi nu putem să avem decât o atitudine de neluare în seamă, în cel mai bun caz.

Cineva a făcut observaţia, cu oarecare nuanţă de imputare, că mişcarea antirevizionistă nu a pornit dela conducătorii ardeleni, şi în fruntea acestei mişcări nu se găsesc politicienii de dincoaci de munţi. Afirmaţia este perfect adevărată. Dar ardelenii nici nu puteau să ia parte la o asemenea acţiune, fiindcă ei cunosc foarte bine situaţia dela ei de-acasă. Ei ştiu, — ceia ce desigur nu ştie cel care a formulat imputarea, — că omul din masă din ţinuturile de dincoaci de Carpaţi nu poate să înţeleagă rostul antirevizionismului, fiindcă în conştiinţa lui nu poate pătrunde nici umbra credinţei într'o schimbare a situaţiei de azi. Pentru el antirevizionismul, ca şi revizionismul, rămâne o simplă pierdere de vreme, a celor dela oraşe. El nu poate fi antirevizionist, fiindcă nici o putere din

lume nu-i mai poate băga în cap că situaţia lui de azi ar mai putea suferi o minimă schimbare măcar.

Antirevizionismul este o creaţie a acelora cari consideră frontiera noastră de vest ca pe o cucerire. Fiindcă, da, cucerirea poate fi discutată întotdeauna. Cucerirea este ceva temporal şi hibrid, ceva ce în momentul schimbării raportului de forţe, se va schimba în mod firesc şi logic.

Armele pot cuceri. Dar ele nu pot stăpâni un pământ. Căci stăpânii adevăraţi ai pământului rămân în toate vremile şi în toate împrejurările, acei cari îi scormonesc scoarţa cu tăişul plugului. Dreptul lor poate fi contestat, poate fi violat chiar veacuri dearândul, dar niciodată nu poate fi nimicit, căci este un drept al pământului însuşi. Un drept care peste veacuri răzbeşte şi se validitează.

Unirea Ardealului (înţelegem, pentru simplificare, sub această denumire toate ţinuturile de dincoaci de Carpaţi, — să ne erte bănăţenii această »trădare« !) nu este o cucerire, ci un simplu final istoric la o evoluţie social-istorică perfect firească. Iar istoria există şi existenţa ei nu poate fi discutată.

De aceia a fost o mare greşală aceasta ligă antirevizionistă. Constituirea ei înseamnă o angajare în luptă cu teza revizionistă, deci implicit înseamnă şi o angajare la riscurile luptei. Ceia ce din punctul nostru de vedere este un non-sens.

A U R

de **Wjatceslav Şişcov**

Ei doi mergeau prin taiga, prin nesfârşitele păduri seculare ale Siberiei, şi priveau împrejur ca lupii flămânzi. Păşiau tăcuţi înainte. Ce să vorbiască? Când viaţa atârnă de un fir de păr, îi trece oricui pofta, să pălăvrăgească.

Fuseseră cinci când au lucrat la mina de aur şi ca băeşi răzleţi au adunat o grămadă de metal apoi au pornit cinci de acolo. Acum au mai rămas doi. Dar Gorjuj şi Varnac ştiau că din ei doi numai unul va rămâne în viaţă: aşa vrea Destinul — taigaua îşi are legile proprii.

Gorjuj privi fugar la spatele vânjos, uscat, al lui Varnac: acesta purta legat strâns la spate un topor.

El are să mă omoară, gândi Gorjuj, numai o mică neatenţie — şi el mă ucide. El are topor!

Varnac simţi în inima sa aceste gânduri ale tovarăşului şi gândi: El are să mă omoară... doar niţel să-l observ cu mai

puţină atenţie... Eu însă am să mă las în nădejdea toporului meu, am să mă culc pe el — e capul meu în joc...

Două fiare, doi oameni, mergeau aşa, ososi, cu paşi de urşi şi fiecare dintre dânşii numai aceia avea în minte, că el singur va trebui să stăpânească aurul, el singur trebue să rămână în viaţă.

La plete, flocoşi, semănau cu chinoviţii pribegi, izgoniţi. Cu ochi de haiduci, sub sprâncenele stufoase, cu obrajii scofâlciţi, mergeau strâns unul lângă altul, niciunul nu putea ceda un pas înainte celuilalt. Ei frământau pământul cu picioarele, iarba uscată foşnea, mărăcinile trozniau, muşchiul verde aluneca. Mantalele rupte le purtau strâns infăşurate în jurul şoldurilor, ciubotele erau legate cu sfoară dedesubt de genunchi.

Pe sufletul lui Varnac apăsa păcat greu de omor, dar nici sufletul lui Gorjuj nu era liber de aşa ceva.

Până la cel mai apropiat sat aveau de străbătut încă treisute de verste, deaceia fiecare gândia: Incă înainte de a ajunge în sat, am să-l răpun, dar mai întâi să ajungem aproape detot, căci altfel mi e foarte greu să târăsc aurul.

Aurul îl duceau amândoi în spate, în câte-un săculeţ mic, care trăgea greu însă, cam la 16 kilograme. Pe lângă aceia cei doi derbedei mai erau şi fometaţi, încât maţele li se strânseseră, erau uscaţi complect, balele le chinuiau gurile, trupurile pierdeau tot mai mult din puteri. Uneori simţiau chiar icnituri.

Acolo sus, la mina de aur, s'au hrănit cu bureţi, porumbe şi burueni. După aceia au trecut printr'o pădure de cedrii, acolo au găsit nuci. Le-au adunat cu lopata şi le-au luat cu dânşii.

Au avut şi carne de urs. Varnac a ajuns la încăerare cu unul. A fost puternic ursul, dar nici Varnac nu era de paie. — cu o lovitură de topor sdravănă i a sfărâmat căpăţâna. In locul unde a răpus Varnac ursul au trăit o săptămână, s'au ingrăşat deabinelea.

Dar acum toate acestea erau mult în urmă. Acum drumeţesc de o sută de zile deja şi azi e ziua a douăzecea, decând sunt fără hrană. Erau de jumătate crepaţi de foame. Numai o imbucătură de pâine!...

In turealcul cizmei fiecare din cei doi târtaţi a ascuns un cuţit. La fel de bine ascuţite, la fel de lungi, potrivite pentru vânătoare de urşi.

Amândoi, Varnac şi Gorjuj, îşi luaseră o infăţişare blândă, îşi dedeau târcoale unul altuia — tovarăşul trebuie convins că nu e în primejdie, prevederea lui trebuie adormită, ca apoi comod să-i poţi infige cuţitul în spate. Dar este greu să înşeli sufletul: cei doi derbedei vedeau unul prin altul şi ura ascunsă se revărsa peste intreg corpul, furnica sub piele, lucia pe muchea toporului...

Seara. Foc de lagăr. In loc de ceai ei fierb frunze în apă clocotită. Spală, clătesc stomacul cu beutura amară. Grozav le

cer stomacurile mâncare. Mânâncă nucile cu coajă cu tot, inghit bureți copți pe jar. Pe dinaintea nasurilor, prin fața ochilor, li-se pare că dănțue pâini cu aromă plăcută, mari bucăți de hrișcă cu unt, ciorbă de varză, grasă. Haleală, haleală! Dar nu este nimic aci. In burtă colcăe beutura.

Blestemat aur!...

Somn...

„Acum, băiete, o să dormim", zice Varnac și curăță din poală cei câțiva tăciuni, cari i-a scuipat focul.

Tolăniți de amândouă părțile lângă foc, șed intinși. Ambii se gândesc: Ar fi bine să adormim acum și să ne trezim amândoi în acelaș timp. Se lasă noaptea neagră, aducătoare de nelinişti. Prea indemânatec a apucat toporul... cuțitele sunt ascuțite.

„Ei, Varnac, știi ce?"

„Ei?"

Tăcu lung Gorjuj. Apoi zise: „Hai să-le ingropăm..."

„Dar unde...?"

„Unde? Am putea să le urcăm și într'un copac..."

Pâlpăe focul de lagăr, jur împrejur alunecă umbrele vii ale copacilor, veghiază. Intunerec și tăcere domnesc în taiga.

Au tăcut și cei doi

„Pentru ce asta?" întreabă în sfârșit Varnac.

„Pentru ce, ș'ii și tu foarte bine..."

„Vrei să faci asta, ca să putem fi mai liniștiți?!"

„Da, ca să ne liniștim."

Amândoi șed culcați aci, clipind. Ar dormi. Nu au reușit să și înșele stomacurile pentru prea multă vreme. Chiorăe după hrișcă și pâine

Se așează unul în fața altuia.

Vigilenți își observă reciproc mișcările. Apoi își scot cuțitele din carâmbe. Gorjuj le așează la olaltă și le infășoară cu o sfoară.

„Uneori mă 'nfurii în somn și s'ar putea intâmpla, să înțep..."

Da — și eu..."

Intră impreună în desiș. Acolo zac copaci răsturnați, domnește beznă adâncă. Gorjuj se poticnește, cade pe mărăcini.

„Aci... pe molidul acesta... Aci e un mic cuib de veveriță. Acolea... va fi bine."

„Ei, urcă te!"

Gorjuj se cățără în sus, așeză cuțitele în cuibul de veveriță părăsit. Dar când puse piciorul pe-o cracă, ca să se lase jos, se opri brusc.

... La dracu, el are doar un topor. Și dacă el acum mă izbește...

„Hei, Varnac!"

„Ei?"

Gorjuj voi să i strige să se indepărteze, dar își luă seama și cățărându-se din cracă în cracă se lăsă jos.

Varnac fumează din pipă. Flacăra, care pâlpăie la răstimpuri numai, se târăşte peste figura lui întunecată şi păroasă, ca scoarţa cedrului. Îi luminează râsul malițios.

„Tu eşti un prost" zice Varnac.

„De ce?"

„Trebuie să ţi ciuleşti coada întotdeauna. Şi tu ţi-o ascunzi între labe, ca o căţea. E cu mult mai rău aşa."

„Tu nu mi poţi vedea coada. Aci o ţiu!" Şi Gorjuj îşi întinse ambii pumni uriaşi, cu degetele înnodate, sub nasul lui Varnac. Ca nişte cleşte se mişcau aceste degete şi trosniau la încheeturi. „Când apuc cu ele un taur de grumaz, îi piere răsuflarea!"

Varnac se răsuci şi îşi pipăi toporul la cingătoare. Ştia foarte bine că Gorjuj este instare să asvârle peste o colibă pietre de optzeci de kilograme. Mai înainte şi Varnac putuse să rupă jucându-se frânghii groase, dar acum era slăbit.

Steteau în faţa focului şi îşi aruncau priviri furioase, apoi se culcară.

„Tu, prostule, te temi de cuţit — dar de topor nu!" mormăi Varnac. Gorjuj deveni înfricoşător de atent. Toată noaptea nu a 'nchis ochii.

Târziu dimineaţa s'au aşternut la drum, flămânzi: doi lupi.

Tăceau. Dar era o tăcere rea. Numai crăcile trosniau şi toporul clămpănia pe sfoară de cânepă.

Intreagă taigaua e învelită în ceaţă, dar nu există întârziere. Chiar de se iscă o vijelie — mereu înainte! Şi chiar dacă cerul ar slobozi peste ei un nor de pietre — înainte! A se opri înseamnă a crepa!

Un vânt se ridică, ramuri troznesc, ceaţa tremură, se învolbură în jurul lor, copaci se târăsc împotriva lor din negura albă, îşi întind labele nainte. Ape plescăind se apropie.

„Un lac", zice Varnac cu voce răguşită, „o să mâncăm!"

O iau la dreapta, ese din pădure.

In faţa lor se întinde un luminiş larg. Neagră, încreţindu-se stă în faţa lor tremurătoarea oglindă a unui lac. Pare înfiorătoare apa neagră cu malurile împădurite. Din blestematele vârtejuri de apă se 'nalţă beşici. Zeul apelor clocoteşte sub oglinda lacului.

„Raţe! Uite, raţe!"

Ca scoşi din minţi îşi rotesc ochii cei doi drumeţi, mârâie, ca nişte câini.

„Doamne, raţe, 'ntr'adevăr!"

Raţele stau pe malul opus al lacului. Amândoi dispar în desiş, sar peste vreascuri, aleargă în jurul malului. Vlăstari de curpeni le stau de-a curmezişul în drum, biciuesc dureros obrajii. Spini se înfig în hainele lor sfârticate.

„Camarade... Tătucă..." şopteşte Varnac gâfâind, „numai de nu ni s'ar duce în apă."

„Da, da... dar sunt unele printre ele cari îşi schimbă penele... acelea nu pot sbura... tovarăşe..."

Rețele cari se lăsaseră în apropierea malului își continuau pălăvrăgeala. Rățoii își dichisiau, își ungiau penele.

Cu strigăt sălbatic s'au aruncat cei doi pe mal, ca să taie drumul rațelor. Pâlcul scoase un gâgăit îngrozitor și se ridică cu sgomot în aer; cele mai vânjoase se lăsară pe apă, în timp ce cele rămase, cari se năpârliau încă, s'au învălmășit în ghemuri cenușii pe mal.

„Ia-te după ele, p—r—i—n—d—e—l—e...!"

Cu coatele înainte, cu întreagă greutatea corpului se lasă Gorjuj pe unul din aceste ghemuri vii. Dar cu țipete de groază îi scapă, tot mai multe rațe țâșnesc în apă.

Varnac își aruncă ciubotele, sare ca un țap peste nisipul țărmului și gonește restul de rațe spre marginea pădurii. I-au rămas numai trei. In drum culege pietre de jos și le aruncă răcnind după paserile ce sboară. Cele trei rațe se strâng la olaltă și dispar legănându-se printre mușuroaele și rădăcinile taigalei.

Prin pădure trece un freamăt. Țipând ațâță cei doi drumeți prin tufișe. Acum apare ghemul cenușiu, apoi dispare iar, numai măcăitul trădează direcția fugei. Gorjuj gonește înainte. Varnac, scăldat complect în sudoare, respiră adânc. Brusc aude mâcăitul de-aproape, chiar la picioarele lui. Speriat face un pas alături, dar în clipa următoare se lasă să cadă cu toată greutatea peste ghemul ce a rămas ascuns în tufiș.

„Aha... nu, acum te-am prins... ha!„ Și un spasm îi schimonosește fața, îi aduce toalele la piept. Rața nu a avut timp nici să mai măcăie o ultimă dată, când Varnac i a și rupt capul cu dinții. Cu gura lui păroasă suge mototolul însângerat, mușcă, rupe și roade, mestecă cu colții lui de lup, ca o fiară, carnea ce tresare încă.

„Dă-mi . . . dă-mi și mie!"

Varnac își intoarce fața mânjită de sânge, descompusă, în direcția de unde venia strigătul.

„Pentru voia lui Dumnezeu...!" Cam la trei până la șase metri depărtare stă Gurjuj și privește lacom la mototolul de carne însângerată. „Dă mi!"

Varnac roade și înghite, dintr'un vechiu obiceiu duce mâna la spate: „Hă, — aci am eu toporul!" Il smulge vesel și strigă: „Ce vrei tu? Aci — uită te!"

Infipse toporul într'un cedru și începu din nou să rupă cu colții din carnea raței.

„Dă-mi!"

„Ai prins o tu?"

„Dă-mi, tovarășe, dă mi!"

„Dute dracului!"

„Dă-mi măcar măruntaele, numai mațele, — vrei s'o halești toată tu singur?!"

Varnac, care măcina tocmai între dinți niște oase, amenință doar tăcut cu pumnul.

Gorjuj suspină, deveni deodată fără puteri, păru că se prăbușește, se învârti în jurul său și izbi cu umărul un molift.
Plânge, porcdecâinele... gândește Varnac, în timp ce cu o căutătură de dement își înfigea dinții în inima paserii, smucindu-și capul ca un câine, și înghiți dintr'odată restul, cu piele, cu pene, cu tot.
Gorjuj însă a apucat cu ultimile puteri o măciucă uriașă: „Tu nu vrei să-mi dai nimic așadară — tu ciumo?! Nu vrei să-mi dai nimic?"
Varnac aruncă labele de rață cari îi mai rămăseseră în mâini și apucă toporul: „Ei — și acum?!"
„Am să te sfărâm, drace tu, am să te omor!"
„Cum?" — și Varnac se așeză după un copac. „Incearcă... dacă poți să mă răpui!"
Cu toate acestea urmăria cu frică măciuca. Gorjuj venia drept spre dânsul, învârtind măciuca deasupra capului. Varnac fugi repede după un molift, al cărui trunchiu abia l-ar fi putut cuprinde doi oameni. Gorjuj scrâșnește din dinți și merge înainte.
„Aruncă prăjina!" strigă Varnac. „Toporul e mai aprig."
„Nu face nimic. Când te oi pocni o singură dată cu asta, ești pifie!"
„Arunc'o din mână!"
„Am să te învăț, putoare-o tu...!"
Varnac încunjoară copacul. Gorjuj lovește cu prăjina în molift, crăcile se indoaie trosnind. Lui Varnac i se pare că sar scântei din copac. Are să mă sfărâme, așa putere are dracul ăsta... gândi el.
Ochii fioroșii ai lui Gorjuj erau însângerați.
„Stai!" strigă deodată Varnac și sare afară de după copac. „Așteaptă, uită îndată avem să ne săturăm amândoi, colea — o cabană.
„Unde?"
„In văgăună, uită te numai peste copaci!"
„Pune-ți toporul la cingătoare!"
„Aruncă prăjina!"
Dându și de-a berbeleacul se prăvăliră spre văgăună. Acolo stetea, ca pe un piedestal, între trunchiuri de copaci răsturnați, o colibă de aprovizionare înjghebată din trunchiuri cioplite.
„Acesta este ajutorul la ananghie!"
Ei răzimară trunchiuri de copaci de coliba ce fusese zidită cu câțiva metri deasupra terenului și Gorjuj se cățără cel dintâi la ușă.
„O cetate! Să te ia ciuma — aruncă mi-toporul!"
„Impinge ușa cu umerii"!
Gorjuj s'a proptit în ușă, aceasta cedă și sbură trosnind în mica magazie.
„Varnac", strigă Gorjuj voios, „Har Domnului! Mălai, pesmeți — cât vreai...! Să te ia ciuma..."

„Aruncă jos — mulţumiri vouă, raţelor!"
„Spirt, spirt! Doamne, spirt!" Şi Gorjuj scutura în mână un bidon.
„Spirt? — Drăcia dracului!" răcneşte Varnac şi se 'nvârte ca o sfârlează. „Vino repede jos, drăguţule, scumpule ... !"

Seară rece de toamnă. Tot mai înflăcărat se face apusul de soare, la urmă se stinge. Pe firmamentul rece verzui, se profilează contururile dantelate ale pinilor.Tăcere de moarte, apa lacului doarme.

Nu e mult spirtul. Mâncarea însă i a îmbetat de tot pe amândoi. Varnac, suprasaturat, râgăie, suflă, râde. Spirtul furnică în vine, corpul se bucură de căldura interioară — ţine sărbătoare.

Varnac se loveşte peste pieptul gol: „Camarade!" ... şi plânge.

Pieptul e păros şi nu mai seamănă a piept din cauza murdăriei scorţoase. Pare a fi din lut. Pe o sfoară are agăţată o cruce la gât.

„Tovarăşe ... iubite ... !" Sforăe de câteva ori, lacrimi se scurg pe faţa lui sbârcită. îl îmbrăţişează pe Gorjuj: „Mai bine să ne sărutăm ... mi-eşti drag ... foarte drag! Intr'adevăr ... ah ..."

Işi vâră faţa în aceia a tovarăşului, îşi apasă buzele pe faţa lui şi îl umple de bale în timp ce-l sărută. Gorjuj rămâne indiferent la asta. A turnat destul spirt într'ânsul, este suprasaturat cu mălai şi acum l-a cuprins melancolia. Ar plânge cu adevărat.

„Iubitul meu ... Doamne, eram gata să ne omorâm. A dracului treabă!"

„Intreagă paserea ai halit-o singur!"

„Sunt un câine, un drac! Dă-mi peste gură! Ah camaradul meu drag!"

„Să dea ciuma 'n tine! Incă puţin ... şi eu eram crepat ..."

Dar stomacul e bine căptuşit, ca un sac plin cu ovăs. Mălaiul se urcă 'n gât. Şi mânia dispare din sufletul lui Gorjuj, devine moale, râde din ochi, sub cari se văd cearcăne verzi, adânci,. Şede aci cu stomacul umflat, rânjeşte pentru sine, îşi balansează partea de sus a corpului ca o păpuşă. Dar inima-l doare cu adevărat.

Sătui, beuţi, s'au aşezat amândoi lângă foc, să doarmă. Cu deplină incredere, ca doi fraţi, s'au culcat strâns unul lângă altul.

„Frăţiorule ..."

„Şi ce eşti tu? Un inger ..."

Cinci au plecat dela mina de aur. Dar şi ceilalţi trei erau aci. Şoptiau ascunşi pe undeva. Aşa li-se părea celor doi. Morţii se scoală ...

„Nebuni, draci . . ."
„Despre cine vorbeşti?"
„Noi . . . suntem răufăcători . . . Mă doare de ei!"
„De cine te doare?"
„De flăcăul cel tânăr înainte de toţi. De el mai mult . . . Aşa un omuleţ tânăr, sărman . . ." Gorjuj urlă. „Groaznic mă doare . . ."
„Dar nici n'a clipit măcar. Lin de tot a trecut dincolo, când eu l-am . . ." Varnac îşi mişcă coatele. „Unu, doi, trei . . . şi a fost răpus!"
„Tu eşti un drac, un ucigaş!" geme Gorjuj.
„Asta o ştiu foarte bine. Dar — dacă nu le făceam lor de petrecanie am fi crepat noi! Aşa însă trăim noi — la dracu!"
„N'are de-a face. E bine aşa. Este ca şi când niciodată nu s'ar fi întâmplat," şăgueşte Gorjuj şi faţa i se strâmbă, „dar... când vin ei . . . mi-e groază . . . Sângele — torturează . . . păcat, frate, ah, păcat . . ."
Gorjuj clipeşte. Focul risipeşte jăratec cald.
Le-ar prinde bine somnul. Stomacul e vesel, sufletul e vesel. De jumătate adormiţi, vin iarăşi gânduri:
„Acum doi ani am omorât cinci", şopteşte Varnac răguşit „cu cuţitul . . . i am operat . . . şi al şaselea — a fost un câine. Lui i-am înfipt mai întâi cuţitul în trup. Apoi a urmat bucătăreasa, negustorul, nevasta lui şi plodul . . . ha, e frig aci, al dracului frig . . ."
„Eşti un răufăcător Varnac", zice amarnic şi tărăgănat Gorjuj, de jumătate adormit.
„Desigur sunt . . . un răufăcător . . . Dar . . . eu cunosc doi şerpi de soiul meu — eu şi tu, două vipere!"
„Tu minţi, tu nu cunoşti mila . . . eu sunt altfel ca tine!"
„Acum dormi!"
„Dorm . . ." mormăi el anevoios.

Gorjuj se trezeşte în întunerec la un sgomot ciudat. Ca şi când un topor ar lovi în ramuri.
Vrea să mă răpună . . . gândeşte el.
Clipeşte puţin cu ochii deschişi numai jumătate. E întunerec. Şi dintr'odată a uitat toate: seara, ziua, anul trecut, toate i-se par un vis numai. El îşi deschide ochii beţi, tâmpiţi, se uită la trunchiul de copac, la ceaunul cu mălai, dar nimic nu poate prinde clar din toate acestea — totul: un vis. La burtă însă simte foame. Mâncare! Totul — un vis mohorât. Totul e ceaţă — noapte adâncă jurîmprejur. Numai ceva nu e vis: treaba asta proastă, că Varnac e încă aci. Aurul. Măruntaele de raţă. Gura mânjită de sânge a lui Varnac.
. . . Dă-mi, chiar şi maţele numai . . .
. . . Du-te dracului . . .

Pst, incet fără sgomot . . .

Ca o pisică, aplecat de tot înainte, se furişează Gorjuj cu paşi uşori, la topor . . . pst, . . . incet . . .

Cu un avânt drăcesc ridică braţul — şi leşul decapitat al lui Varnac se sbate deja în ultimile convulsiuni.

„Păcat, păcat . . ." murmură Gorjuj, ce am făcut? . . ."

Un corb cărăe, în baltă dracii ciorovăesc între ei, gnomul pădurii îşi suflă în pumni.

„Aur! Libertate! Ura!"

Şi toate se scufundă în jurul lui, se risipesc, dispar.

„Al meu e toporul!"

Râsul îi furnică prin tot corpul: „Toporule dulce, iubite, singurul meu prieten, tătucă . . . Eşti al meu!"

Târându se pe jos se apropie Gorjuj de toporul aruncat, dar e încă beat de jumătate şi nu se poate ridica.

„Tu, toporul meu . . . cu tine . . . noi doi . . . v i n!" Şi în extaz sărută toporul stropit de sânge — ca pe-o femeie iubită.

Se ridică cu greu şi asvârle cu piciorul capul bărbos al lui Varnac înlături: „Aha, dobitocule . . . acum ţi-ai luat partea . . ." Şi capul se rostogoleşte pe povârniş la vale.

„Mâncare! Carne!"

Işi scoate cuţitul din carâmbul ciubotei, suceşte leşul, ridică cămaşa, scuipă cu desgust însă: „Uscat . . . dracu . . . nici că-ă carne . . . blestematul!"

Şede timp lung aşa, tăcut, absent, nemişcat, caşicum ar fi prins rădăcini în pământ.

S'au revărsat zorile. Ceaţă s'a ridicat, s'a risipit. In capul lui Gorjuj începe să se facă lumină. Intr'un scorb din dumbrava apropiată un mierloiu începu să-şi cânte primele note în pădure.

Brusc trosneşte o impuşcătură.

Nici nu s'a risipit încă fumul prafului de puşcă, când călcând peste vreascuri se furişă în faţă un om cu barbă neagră.

„Aha, . . . doi erau", îşi zise el, „picioarele voastre de ticăloşi n'au să vă mai poată duce . . ."

Luă aur, topor şi cuţit, râse, grăbi, îşi făcu cruce şi porni repede pe cărare . . .

In româneşte de
Sin Drumeţiu

Timișoreni și neotimișoreni

de **Traian Biräescu**

Intrun articol recent sub titlul „Politica populației și romanizarea orașelor" afirmând, că orașele atrofiază și distrug populația și că ele nu se pot menține decât prin continue imigrațiuni arătam, că în ceiace privește populația municipiului Timișoara, aceasta nu e timișoreană nici 25°/₀, fiind formată din imigranți.

Fiindcă pentru menținerea structurei etnice actuale a acestui oraș și pentru indrumarea unui fenomen demografic intr'un anumit sens, antinațional, s'a inventat noțiunea de muncitori timișoreni, etc. suntem datori să susținem, cu date documentare, afirmațiunea noastră.

Cum omul trebue să treacă odată pela oficiul stării civile, dacă nu la naștere, apoi la moarte, când să iau toate datele asupra celui decedat, am întocmit o statistică asupra originei după naștere a celor decedați în anul 1932 pe teritoriul muncipiului Timișoara. Din datele ce urmează fiecare poate să tragă încheierile cuvenite nu numai asupra proporției timișorenilor de baștină, ci și asupra vitezei și ritmului reimprospătării populației acestui centru urban cu populație venită din altă parte.

In anul 1932 au decedat în Timișoara un total de 1618 înși. Dintre aceștia, scazând pe cei 352 înși decedați sub 20 de ani, cari deci nu formează încă sau numai în mică parte un factor economic dar mai ales biologic și demografic activ, ne rămân 1266 decedați.

Ei bine, dintre aceștia exact 200 înși, corespunzând la 12.36°/₀ din totalul decedaților, erau timișoreni, adică născuți în Timișoara. Aplicat calculul numai la decedații muncitori manuali, calfe, etc. acest procent scade la 7.74°/₀. Deci a vorbi despre muncitori timișoreni și apărarea acestora, e sau inconștiență sau mistificare, aceștia fiind porniți spre emigrare în altă parte, cu mult mai pronunțat, decât ceialaltă populație dar și spre părăsirea locului natal, de care nu-i leagă dacât salariul, posibilitatea de câștig.

De aci resultă, ca pe străzile Timișoarei tot al optălea om trecut de 20 ani e timișorean și dintre muncitorii manuali întâlniți pe aceleași străzi tot al 14-lea. Restul sunt neotimișoreni, sunt imigrați și au fost în momentul emigrăiri lor tot atât de puțin timișoreni, pe cât sunt aceia, a căror acces la Timișoara le este acum neplăcută foștilor imigranți: Cu singura deosebire, că imigranții de acum vin din altă parte a țării românești, astăzi, decât de unde veniau aceia de atunci, după cum vom arăta.

Din datele de mai jos se vede dealtfel şi din ce ţinuturi se făcea imigraţiunea mai înainte.

Din restul de decedaţi 451 înşi, corespunzând la 27.88%, erau născuţi în comune din jud. Timiş Torontal, 96 înşi (5.93%) în celelalte judeţe din Banat, deci numai 33.81% din populaţia Timişoarei e bănăţeană, la care se adaogă evident şi cele 12.36% timişoreni băştinaşi. In altă parte a ţării s'au născut 160 de înşi, adică 9·89%, în altă ţară 344 înşi, adică 21·26%, (dintre aceştia 17·24 în Ungaria de azi, restul în Cehoslovacia, Iugoslavia, etc.) iar 15 înşi adică 0·93% în America.

Pentru verificarea acestor cifre am făcut o comparaţie între ele şi locul de naştere al părinţilor noilor născuţi în anul 1932. Procentele obţinute în ceiace priveşte structura municipiului Timişoara după locul de origine al locuitorilor săi, e aproape acelaş. Diferenţa nu e decât maximum de 0.75% la categoriile singuratice.

Se presintă o abatere, în ceiace priveşte căsătoriile, în favoarea timişorenilor. Şi e esplicabil. Nu formează cămin, decât acela, care are cel puţin unde să-şi plece capul. Ori aceştia în majoritate sunt timişorenii, cari prin moştenire, prin relaţiile lor de aici, au asigurată existenţa şi viitorul familiilor lor.

Cu toate acestea numai 192 de miri (24·34%) dintre cei 763, cari au încheiat căsătorii la Timişoara în anul 1932, sunt timişoreni. Miresele timişorene, cu case, sau dacă nu cu case, apoi cel puţin cu locuinţe mobilier şi strictul necesar întemeierii vieţii familiare, au fost 274. adică aproape cu 100 mai multe decât mirii timişoreni, corespunzând la 34·65%. Dar procentul acesta ridicat se mai datoreşte şi altor cauze. 36% dintre mirese au fost sub 20 ani. Cum scara timişorenilor de baştină merge descrescând, după cum vom arăta, începând încă de sub un an şi până la moarte, evident' că miresele, ca unile recrutate din populaţia aflătoare la o etate ce dă cel mai mare procent de timişoreni, să şi menţină procentul ridicat şi în calitatea lor de mirese.

211 miri (26·65%) au fost născuţi în jud. Timiş-Torontal în vreme ce numai 186 mirese (23·53%) sunt în categoria aceasta verificând, odată mai mult cele spuse de noi mai sus.

In celelalte judeţe din Banat au fost născuţi 81 miri (10.21%) şi 73 mirese (9.24%), iar în altă parte a ţării 201 miri (25·39%) şi 132 mirese (16·37%). In altă ţară s'au născut 106 miri (13·37%) şi 132 mirese (16·65%), în special în Ungaria, ca ficele unor funcţionari, ceferişti, etc. aduşi la Timişoara. Procentul mai ridicat al mireselor decât al mirilor din această categorie e susceptibil de comentarii nu numai în ceiace priveşte politica populaţiei dusă de fosta stapânire maghiară, dar şi asupra solicitudinei arătate de Ungaria funcţionarilor trimişi în ţinuturi, unde se cerea reprezentată ideia de stat. Procentul mai mare al mireselor presupune anume, că acestea erau şi înzestrate în mod corespunzător.

Pentru verificarea structurei municipiului Timişoara după locul de origine a locuitorilor săi am mai întocmit şi un alt tablou sta-

tistic din care am eliminat cu totul elementul decedat aici în anul 1932, dar născut în Ungaria, ca pe unul, care se află aici în urma politicei de populaţie şovină dusă de către guvernele maghiare. Am mai eliminat ½ din elementul originar din slovăcime, (Cehoslovacia de azi) ca pe unul, care nu pe drumul natural al expansiunei a ajuns la Timişoara. Aceasta pentru a afla, care ar fi raportul dintre timişorenii de baştină şi neotimişoreni fără influenţa politicei populaţiei dusă de maghiari.

Evident, că prin acest corectiv cifrele se rectifică în favoarea timişorenilor veritabili, dar operaţia era necesară pentru a afla ritmul actual al reimprospătării populaţiei, când, după cum bine se ştie, nu se face nici o politică a populaţiei în nici un sens.

Dar acest tablou era necesar şi pentru a vedea densitatea populaţiei ţimişorene veritabilă la diferite epoci ale vieţii în raport cu populaţia imigrată.

Dintre copii sub un an morţi în Timişoara în anul 1932 88·37% au fost timişoreni, iar 11·63% imigraţi. Dintre aceia între 1—4 ani 61·54% sunt timişoreni, 38·46% imigraţi. Dintre cei între 5—14 ani 53·85% erau născuţi în Timişoara, iar 46·15% imigraţi. In total dintre copii morţi în Timişoara, (0—14 ani impliniţi) 76·81% erau născuţi aici, iar 23·19 proc. erau născuţi în altă parte a ţării.

Cum categoria populaţiei între 0—14 ani impliniţi dă un procent apreciabil din totalul locuitorilor, procentul ridicat al timişorenilor din această categorie influenţează favorabil pentru timişoreni şi procentul total al exestora.

Intre cei decedaţi între 15—44 ani, timişorenii veritabili nu mai erau decât 71·77 proc., în vreme ce imigranţii erau 78·23 demonstrând, că elementul producător, dar şi acela care din punct de vedere demografic şi etnic poate influinţa structura acestui oraş nu e timişorean.

Intre cei morţi între 45—64 ani timişorenii nu mai erau decât 20.59, iar imigranţii 79·41, procent ce se ridică la 80 pentru cei decedaţi peste 65 ani, timişorenii din această categorie scăzând la 20 proc.

Observăm din nou, că din aceste calcule au fost eliminaţi născuţii în Ungaria şi pate cei de origine din Cehoslovacia şi numai astfel în comparaţie cu primul tablou timişorenii între 15 şi până la vârsta matusalemică, se urcă la 20·40 proc., faţă de 79.56 imigranţi.

Cum însă dacă nu se făcea imigraţiunea din Ceho-Slovacia şi din Ungaria, ea trebuia să se facă din altă parte, cum se face azi din celelalte ţinuturi ale ţării procentul mai aproape de realitate în ceiace priveşte structura populaţiei oraşului Timişoara după locul ei de naştere rămâne tot 12·36.

Ţinând seamă, că populaţia în etate până la 14 ani împliniţi face 27·62 proc. din totalul populaţiei, proporţia exactă a timişorenilor veritabili faţă de timişorenii imigraţi se raportează ca 16·65 faţa de 83·35. Cum decesurile ating deopotrivă toate clasele sociale

și toate categoriile de cetățeni, fie ei născuți în Timișoara, fie născuți în altă parte, procentul de 16.65 este acela al timișorenilor, procent ce de altfel se va verifica și prin datele recensământului din 1930, când acelea se vor publica și vor fi calculate și din acest punct de vedere, atât de important pentru îndrumarea politicei populației și romanizarea orașelor de dincoaci de Carpați.

Din cele expuse de noi se vede, că e un anachronism a ridica pe pretinșii timișoreni în contra imigranților, întrucât în Timișoara tot al 6-lea om e timișorean veritabil și întrucât cu tot sporul natural deficitar, populația orașului crește anual cu peste 1500 locuitori, imigrați aici și reclamați de necontenita creștere și progres a vieții economice și industriale.

E o și mai mare temeritate a ridica pe muncitorii timișoreni, a căror procent scade la 7, în contra muncitorilor imigranți, cari singurii umplu golurile produse de o mișcare demografică deficitară și care și de prezent reprezintă peste 92 proc. din totalul muncitorimei din Timișoara.

Arătând raporturile numerice dintre timișoreni și neotimișoreni am spulberat, credem, argumentele aduse de cei interesați pentru scopuri cari nu sunt ale noastre și acceptate de ignoranța cocoțată în situații și posturi de conducere.

Fragmente din Cartea rândunelelor

de **Ernst Toller**

Cartea s'a răcit în mâna mea,
S'a răcit, așa s'a răcit.
Slovele negre-s munți negri ce au pornit să umble
prin vinele mele.
Foșnitoarele file sunt câmpii de zăpadă la Polul-Nord
al leșinului veșnic.

Inghet.
Lumea se'ncheagă.
Ce bine ar fi să adormi acum,
Să devii cristal în marea de ghiață fără timp a tăcerii.
Tovarășă Moarte.
Tovarăș, Tovarăș...

Crici Ciric: Cirici
Cicici
Urr

Unde să găsesc eu un loc pentru voi, paseri ale Libertăţii ?
Eu sunt un deţinut şi voinţa mea nu este voinţa mea.
De cânt un cântec de libertate, paznicul duce raport:
Robul a cântat un cântec revoluţionar.
Paragrafele nu permit asta.

Voi, paserile mele, nu ştiţi nimic despre dreptate şi nici despre nedreptate. Deaceia voi nu ştiţi nimic nici despre paragrafe şi nici despre vergi...

De unde să vă aduc o scândurică ?
Casa pe care oamenii mi au designat-o ca locuinţă e păzită doar de baionete şi e imprejmuită cu sârmă ghimpată. Ziua şi noaptea răsună doar curţile de paşii fără preget ai paznicului. Dar purtătorii de vergi spun că o bucăţică de lemn e periculoasă.
Periculoasă pentru ordinea şi liniştea şi siguranţa casei.

Prieten de ajutor!
O bucăţică de carton mi-ai ajutat să prind deasupra uşei celulei

O, rândunelelor, rămâneţi-mi tovarăşi!

*

Limanul momelnic timide
Il incunjoară.
Una-l atinge.
E bărbăţuşul!
Il cunosc
După coada-i mai lungă
Şi semnul cel roşu
Din piept, ascuţit.
Se sperie brusc.
Şi sboară.
Ţipând femeiuşca
Cu el.

Aţi presimţit
Unde v'ademenisem ?

Ah, de buna sa voie
Cine să intre în
Celulă 'nchisorii ?

*

Tu, arhitect al goticelor catedrale,
Infrână-ţi mândria !
Ţi-au trebuit cuburi de piatră artistic cioplite,
Coloane, pilaştrii, rozete şi plăci colorate,
Ca să-ţi închini opera
Lumii Celeilalte,
Morţii.

Priveşte rândunelele :

Din noroi, din mâl, din păr de cal şi ierburi
Clădesc pioase cuibul, nobil arcuitul,
Inchinat
Pământului,
Vieţii.

*

Văzui jucându-se fluturi
In dogoarea amiezii.

Dar oare,
Când soarele apune
Şi'n noapte furtune
Cu negre aripe
Sgudue pământul,
Cei mai dragi copii, voi, ai divinei mame
Unde dormiţi oare ?

Eu cred, că
Potire de flori
Vi-se deschid vouă,
Eu cred, că
Dangătul florilor
Vă adoarme seara'n templul de castani.

*

Trecuse o fată
Peste mirişti.
Ii lucia năframa
Roşie, roşie,
Ori poate inima.

Departe 'ntr'o tufă
Cânta un sturz.

Zicea un cântec de
Dragoste, dragoste.
Ori de batjocură.

O vară încă.
Două veri încă,
Tralalala, Tralalala

*

Pe streşina vecină sboară puiul brav.
Curios se uită la Lume.
Pentru 'ntâia oară se uită la Lume.
Prietene, eu văd Lumea cu el, pentru 'ntâia oară.
Aci stă puiul. Deasupra Soarele arde
Dogorâtor, jos respiră Pământu 'nflorit.
Florile, copacii, olanele,
Codrii depărtaţi şi sârmele de telegraf,
Toate, salutându-l îşi pleacă
Tăcutele capete.

In româneşte de **Ion Stoia-Udrea**

Knut Hamsun, ca liric

de **Zoltan Franyó**

Foarte puţini sunt aceia, cari ştiu că marele romancier norvegian, laureat al premiului Nobel, Knut Hamsun, este şi un poet liric de o rară fineţă şi puternică individualitate. Cel care cunoaşte dealtfel întreagă activitatea scriitoricească a lui Knut Hamsun, acela din ţesătura obiectivă şi complicată a romanelor lui, din organismul lor cu rădăcini infipte în destinuri streine, va trebui să simtă elementul liric, confesiunile poetului despre destinul propriu, despre contopirea sintetică a Eului cu Lumea.

Knut Hamsun. ca orice povestitor cu concepţie largă, rămâne pudic şi sgârcit în manifestările sale lirice. Se ascunde pe sine însuşi, se divizează, se disolvă chimiceşte în viaţa personagiilor sale, confesiunile şi le topeşte în ritmul sufletelor streine.

Propriuzis nu are nici un roman, în care să se arate în toată goliciunea sa, cu exhibiţionismul neîndurat al liricului, — dar nici nu are nici o lucrare, în care, ca un acompa-

niament în surdină al întâmplărilor epice, să nu răzbată şoaptele tăinuite ale unui suflet gata să se mărturisească. Ce multe versuri s'au irosit în pioasele lui descrieri de natură, ce multă dispoziţie lirică s'a topit în cursul puternic,maestos al romanelor sale, ce arzătoare simţire poetică a încălzit personagiile sale, umanizându-le! Dar aceasta în înţeles concret încă nu înseamnă lirică. Procesul creaţiei lirice de cele mai multe ori a fost întrerupt, s'a transformat în epică obiectivă, s'a ramificat în povestire, — înainte ca o singură dată măcar să se fi putut cristaliza în creaţie lirică deplină.

Totuşi ne este imposibil să ne închipuim opera literară a lui Knut Hamsun fără existenţa unor poesii propriu zise. In sguduitoarele confesiuni ale „Foamei" un mare poet a vorbit lumei, ca apoi în febrila şi minunata adorare a firei în „Pan" să dea dovezi de nediscutat despre chemarea sa de liric, poetul, care scrie şi versuri.

Intr'adevăr Knut Hamsun are şi un volum de versuri, care a apărut mai întâi în 1904, apoi într'o ediţie augmentată în 1921, sub titlul de „Dikter" (Versuri). Este adevărat că esteticienii de meserie susţin că versurile lui Knut Hamsun nu se ridică până la nivelul prozei sale. In orice caz este caracteristic pentru lirica acestui ciudat scriitor, că cea mai mare, singura lui poezie monumentală, este o odă către o figură istorică, către Björnsterne Björnson. Avem impresia că poetul s'a ruşinat să-şi desvelească într'o creaţie pur lirică întreg complexul vieţii sale sentimentale. Versurile lui par mai indată acompaniamente discrete la superbele simfonii ale romanelor sale, acompaniament care ici-colo se impiedecă, scade, amuţeşte, ca să nu stingherească mersul obiectiv al narfaţiunei.

In cele mai frumoase versuri ale lui Hamsun atmosfera pioasă din „Pan" trăeşte mai departe sublimizându-se în poezie. Indică o apropiere adâncă, intuitivă, de viaţa ascunsă a plantelor şi animalelor, şi exprimă o ciudată presimţire a raporturilor tainice de dincolo de om.

Nicăiri însă, nici într'un singur şir din versurile sale, nu găsim un accent politic. El a fost poate singurul scriitor din epoca aceia, care nu s'a lăsat târât în certurile naţionaliste ivite în jurul chestiunei unirei cu Svedia, cari certuri în acel timp au prins în mrejele lor toate spiritele luminate ale

Norvegiei. Aceste lupte politice desigur că i-s'au părut lui Hamsun prea abstracte în superficialitatea lor, prea lipsite de duh şi nedrepte. De aceia lirica lui le ignorează.

Fragmentară şi redusă cantitativ, aşa cum este ea, lirica lui Hamsun nu poate fi trecută la nici un caz cu vederea, fiindcă neglijându-o înseamnă să renunţăm la o bună parte a înţelegerei operei lui: la înţelegerea deplină a puternicei personalităţi a scriitorului disolvate în nenumăratele pasagii de un subiectivism pur liric.

Poveste de crăciun

de **Sin Drumeţiu**

Un copil a furat.

L-am văzut.

In primul moment am stat uimit. Nu ştiu dacă dibăcia cu care a săvârşit furtul m'a surprins mai mult, ori poate îndrăzneala lui. Totul nu a durat mai mult de două secunde.

Eşisem dela cinema şi aşteptam tramvaiul. Amurgul se stingea încet, răsfrângându-se purpuriu în sclipirea zăpezii. Cobora seara, o seară rece, limpede, de iarnă, cu stele tremurând de ger. Mai erau trei zile până la crăciun şi lumea mişuna grăbită după cumpărături, în toate părţile. Câte-un râs de fată suna ca zurgălăi de argint. Aşteptam tramvaiul.

Dispre piaţă venia agale o căruţă încărcată cu lemne şi când ajunse în faţa noastră tocmai, căruţaşul oprise să-i treacă înainte o maşină, ca apoi să poată cârmi spre strada lăturalnică. De unde a apărut copilul? Urmărise căruţa până aci, ori poate stătuse la pândă pe undeva prin apropiere? Nu ştiu. In momentul când s'a oprit, pentru o clipă numai, căruţa, el apăruse în spatele ei şi cu mişcări repezi şi sigure a luat ţăpliga cea mai groasă, — a ales-o, — ce i-a stat la îndemână, a pus-o pe umăr şi a fugit, căutând un adăpost provizoriu. O tablă de scânduri răzimată de un copac la marginea trotoarului i-s'a părut mai la îndemână. S'a oprit în dosul acestui paravan, şi-a lăsat sarcina jos şi a stat o clipă pândind. In momentul acela am avut impresia că-l aud mârâind, ca puiul de pisică, când a prins primul şoarece.

In ochi şi în toată ţinuta corpului avea ceva din privirea şi atitudinea puiului de pisică, incercând să-şi apere prada. Căruţaşul trecuse deja după colţ, şi nici nu privise indărăt. Trecătorii se opriseră si priveau copilul, dar erau prea surprinşi ca să ia o atitudine. Copilul prinse momentul. Din câţiva paşi ajunse din urmă o căruţă goală ce mergea spre piaţă, îşi trânti lemnul pe targă şi dintr'un salt fu şi el sus. Căruţaşul îl privi cu zâmbet de inţelegere. Peste câteva clipe căruţa dispăru la cotitură.

Un copil slăbuţ, să fi tot avut 8—9 ani, de sub pantalonaşii scurţi fluerele picioarelor eşiau lungi şi subţiri, învelite în cârpe, roșii de frig. Hăinuța îi era numai petece. faţa palidă, — un copil vagabond sau un biet plod de proletar.

Şi totul nu a durat nici pe un sfert cât povestirea asta. In plin centru al oraşului.

Când spectatorii şi-au dat seama de cele petrecute el dispăruse deja.

O clipă fu tăcere. Ezitare. Apoi un domn cu guler de blană şi burtă proeminentă izbucni.

— Vezi, Domnule! Aşa se cresc hoţii. Astăzi fură un lemn, mâine are să spargă casa de bani. Suntem preaindulgenţi. Ar trebui dela început pedepsit, ca să înveţe să respecte legile societăţii...

— Cari legi, ce societate, Dom'le, — se amestecă în vorbă un domn uscat ca un ţâr, — dar societatea matale de ce nu are grijă de el? Hai! Inţeleg să fure bonboane, sau câţiva lei să-şi cumpere o jucărie, sau chiar o ţigaretă, căci am văzut şi d'ăştia, dar ăsta a luat un lemn, să-l ducă acasă, sau unde o avea adăpost, să se încălziască, ori poate să-i facă măsa o zeamă caldă. Tată-so o fi şomer, ori nici nu o fi având tată, cine ştie în ce mizerie o fi trăind. Să fure lemne... — mare lucru! Halal de societatea matale!

Domnul cu guler de blană se burzului bosumflat.

— Astea-s idei bolşevice, e păcat să maî discut cu d-ta, încheiă el scurt.

— Bolşevism pe dracu! — replică un bătrân mărunţel de alături, — aşi vrea să nu ai d-ta nici un ban şi nici speranţă să poţi primi de undeva, să nu ai o bucăţică de pâine, nici de nimic, şi nici bordei de sălaş, apoi să te văd

ce-ai face. Ce mama dracului să facă? De lucru nu-i dai, ca să poată câştiga ceva, atunci din ce sâ trăiască? C'apoi năcazul că să trăeşti e musai, mai ales dacă ai şi plozi...

— Să se ducă mai bine tată-său să fure, decât să crească copilul de mic fără morală... — intrerupse o matroană învelită în blană de astrahan, gravă ca o sibilă.

Păi, dacă ar fi prost, — replică bătrânul, Dacă-l prinde pe tată-so furând, vai de oasele lui și de lunile sau anii tânjiti la pușcărie. C'apoi legea e aspră...! Copilul însă şi dacă-l prinde, scapă cu o chelfăneală...

Două tramvaie sosiră unul după altul, un trei și un șapte. Discuţia se sfârşi.

Şi nimeni nu se mai gândi la copilul slăbuţ şi palid, care de atunci desigur a ajuns acasă cu prada. El nu discută. Nu are idei. Nu face teorii. El ştie din experienţă că frigul e dureros şi tatăl sau mama nu are de unde să aducă lemne. Şi în timp ce alţii de vârsta lui aşteaptă infriguraţi sosirea moşneagului cu barba de colilie, cu desaga de daruri în spinare, el se gândește la ziua de mâine. Se aprovizionează pentru iarnă.

Cu ce poate.

De unde poate.

Cum poate.

D I S C U Ţ I I

In jurul Psalmului 55 al lui David, zis „Psalmus Hungaricus"

Hrisoave vechi, (redate în facsimil în ediţiunea Universal-Viena a psalmului zis „Psalmus Hungaricus") au hotărât pn vechiul cercetător de folklor românesc Zoltan Kadály, să-l muzicalizeze. Acest psalm este într'atât unguresc, întru cât a fos tradus de un bătrân cărturar ungur în limba veche maghiară şi a fost muzicalizat de un compozitor maghiar. Acest „PSALMUS HUNGARICUS" este un simplu psalm, psalmul 55 zis al Regelui David. Atât şi nimic mai mult. Poate există un alt psalm, în care — cum spune autorul articolului din „Frontul", ce ne-a vizat — „să se slăvească şi la Timişoara sufletul neamului unguresc". Nu zic ba. Poate. Acela nu-l cunosc. Ca muzicant însă m'ar interesa peste măsură, cum ar interesa — cred — pe orice teolog. Eu cunosc un altul, acela editat de Editura Universal din Viena, compoziţia lui Zoltan Kodaly, precizez Op 13. (Număr cu ghinion pentru mine). Acest psalm — deşi nu cunosc limba maghiară — mi-a fost tradus în româneşte. Am cetit însă şi traducerile în limbile germană. engleză şi italiană. Nicăiri însă, chiar în traducerea cinstită românească n'am găsit cuvântul de „maghiar", „ungur", „român" sau „Mica Antantă". Necum lozinca „nem, nem soha". Vă spun: un simplu psalm, o litanie, un gemăt. Atât. Dacă autorul articolului din „Frontul" însă, posedă un text în care să se arate că „Banatul este o prelungire a Ungariei", consimt a fi ucis. Prin ridicol.

Umila mea părere e că autorul psalmului, pe vremea când l'a tradus, nu putea avea inconştienţa să afirme astel de năzbâtii şi nici să-l scrie pentru uzul special al corului „Magyar Dalárda" în anul Domnului 1933 în Timişoara româneaecă, cu concursul trădătorului Radu Urlăţianu, adică subsemnatul.

Evident, chestiunea rămâne deschisă, până la producerea sau reproducerea textului încriminat.

Folkloristul maghiar Bartok Bela merită ceva mai multă stimă din partea noastră decât se arată. Maghiar sau nu, Bartok Bela a fost primul muzician care a îmbogăţit biblioteca Academiei Române (care l'a şi premiat) cu prima şi foarte de aproapea cercetare şi analizare a folklorului românesc. Ca regăţean pot afirma că Bartok Bela este cinstit dincolo (în Regat) cum se cinstesc numai oamenii într'adevăr mari. Maghiar sau nu, asta nu importă. Bartok Bela — până la Sabin Drăgoi — a fost primul şi singurul care a pus temelia şcoalei muzicale naţionaliste româneşti. Este membru de onoare al societăţei compozitorilor români. Şi fondator.

In opera lui de culegere şi de studiere a comoarei noastre, muzicale, a fost ajutat de Zoltan Kodaly. Dacă autorul articolului împotriva lui „PSALMUS HUNGARICUS" pe lângă frumosul naţionalism ce-l militează, ar fi acordat puţintică atenţie orchestrei comunale, ar fi aflat în concertul de deschidere alături de premiera unei opere a lui Sabin Drăgoi şi Dansurile Mureşene, atât de strălucitor instrumentate şi atât de spiritual româneşte redate de Kodaly Zoltan.

O informaţie superficială a făcut pe autorul articolului să comită o greşeală şi mai grosolană, atunci când vorbea de legătura muzicală între folklorul săcuesc şi cel românesc. Da, a fost o discuţie la Budapesta asupra acestei probleme. **A susţinut-o tocmai Bartok Bela, care a spus că muzica săcuiască este puternic influenţată de muzica populară românească. Această afirmaţiune a ridicat discuţiuni furtunoase în presa maghiară şovină, somând guvernul maghiar să pună la respect pe îndrăzneţ.** *Adică exact contrariul de ce a afirmat dl T. P. S. dela „Frontul" — Liber să controleze afirmaţiunea mea în rândurile intelectualilor maghiari, cari vorbesc cu dispreţ de Bartok Bela. Şi pe nedrept, fiindcă cu toate serviciile aduse muzicei româneşti, Bartok Bela rămâne expresiunea geniului maghiar. (Să dăm voe şi maghiarilor să-şi aibă geniile lor, fiindcă altminteri, — vorbim evident de muzică — ne-ar contrazice amarnic istoria muzicei).*

Şi fiindcă se introduce în discuţiune Sabin Drăgoi, apoi nici un alt compozitor român nu este mai aproape înrudit de aceştia ca genialul nostru folklorist din Pietriş, Drăgoi.

Sunt filiaţiuni cari neglijează frontierele şi rasele.

Mussorgsky este fratele mai mare al lui Debussy, iar instrumentatorul Berlioz este văr bun cu Strauss Richard, Ce putem face împotriva destinului?

De ce Drăgoi la Budapesta şi Kodaly Zoltan la Timişoara sau de ce premiera lui SAMSON ŞI DALILA la Drezda şi nu la Paris unde confecţiona muzică Saint-Saens? Nu sunt simple capricii sau arţaguri. Intrebaţi mai bine de ce PSALMUS HUNGARICUS la Timişoara şi nu dumnezeeştile coruri din CONSTANTIN BRANCOVEANU, opera nejucată a lui Sabin Drăgoi?

Pentrucă mie, rumânului naţionalist, (

—) îmi e mai uşor la Timişoara să aflu concurs dela corurile minoritare decât dela corurile româneşti. O! Fiţi liniştiţi, deşi număr câteva companii muzicale prin câteva colţuri europene şi ruseşti nu mi-a căzut nasul să mă adresez, eu profesionistul, corurilor româneşti rugându-le să-mi dea ajutor să punem pe picioare opera lui Drăgoi. Rezultatul? Intrebaţi-i Dvoastră pe toţi conducătorii de coruri la cari am apelat. Nepăsare. Sfântă şi turcească nepăsare. Şi atunci, cel puţin dacă nu pot face ceva pentru prietenul Drăgoi, adică pentru muzica românească, atunci — mi-am zis — să fac ceva pentru muzica universală. Şi mi-a fost mai uşor, fiindcă am găsit mai multă înţelegere în altă parte.

Acesta este adevărul. Să primească piatra acela care o merită. Corurile româneşti îmi vorbesc de FAUST şi de TANNHÄUSER. Nici nu vreau să ştiu. Eu vreau dela corurile româneşti muzica de ACI. Muzica lui Drăgoi.

PSALMUS HUNGARICUS este biciuşca, este şfichiul care va risipi indolenţa românească. Cât despre executarea în primă audiţie a operei ultime a lui Sabin Drăgoi, DIVERTISMENTUL SACRU la Budapesta. repet spunând că este logică. In cartoanele operelor române stau şi NAPASTA şi CONSTANTIN BRANCOVEANU. Până nu vor fi reprezentate de operele care mănâncă din bugetul statului aproape 50 de milioane. ţara şi publicul care tolerează pe de o parte indolenţa provincială şi cutezanţa dela Centru, nu merită (repet NU MERITA) cinstirea unei prime audiţii. Răfuială nu cu mine, nu cu Primăria Timişoarei. ci mai sus şi în acelaş timp mai aproape de naţionalism.

Cine ia rândurile mele ca o sfidare, nu a înţeles nimic din revolta unui particular.

Radu Urlăţianu.

In penultima zi a acestui an de haotice frământări, ca un final tragic, ne soseşte vestea că I. G. DUCA, primul ministru al Ţării, a căzut victimă unui atentat politic.

Om inzestrat cu minunate însuşiri de conducător şi cu cele mai mai bune intenţii pentru ţara, în serviciul căreia şi-a pus ani de-arândul toată priceperea şi munca sa, după o lungă carieră politică moare sărac.

A căzut victimă tragică la hotarul unei epoci de răspântie a istoriei

„VREREA"

CRONICI

MUZICA

Al treilea concert simfonic din seria celor zece promise de d. Radu Urlățianu, a fost — până azi — cel mai reușit, din toate punctele de vedere. Fapt îmbucurător e că orchestra a început să câștige în omogenitate si să-și înobileze timbrul, Ea își va da toată măsura de abia pe la al optălea concert. Unei orchestre, ca și vinului, i se cere puțină vechime.

In orice caz progresele făcute de această toarte tânără orchestră, se remarcă la fiecare nou concert.

Concertul al treilea a fost pus sub semnul romantismului, începând cu simfonia neterminată Nr. 8 în **mi minor** de Schubert și terminând cu sclipitorul Capriciu Italian al lui Tschaikowky.

Simfonia a creiat atmosfera de calm romantic, calm accentuat și mai mult de scurta uvertură la Khowantchina a impresionistului Mussorgsky. Dar senzualitatea lui Richard Strauss a spulberat prin armoniile și instrumentația sa bărbătească a valsului din Cavalerul Rozelor această atmosferă de liniște- Dezlănțuirea acestui ruth sonor a pregătit publicul pentru concertul în mi bemol al lui Liszt.

Prezența robustei pianiste Annie Fischer(premianta internațională Liszt) la clavier, cu technică frizând perfecția și cu o robust-bărbătească interpretare, a dat acestui concert contururi impecabile.

Ca o urmare logică a acestei linii crescânde, a sunat sclipitorul Capriciu Italian, în care Tschaiokwski a amalgamat fanfare de cazarmă, trivialul riturnelelor cântate la flașnete la colțuri de stradă, dând viața unei desuete tarantele și culminând în final, în acel iureș de măști de carnaval.

D. Radu Urlățianu și-a permis luxul să se transpună în programul unui acelaș concert, în diferite climate muzicale, evoluând cu siguranță printre tendințele opuse ale unui romantism diferit. A vrut d-sa să-și arate tehnica dirigențială și virtuozitatea cu care poate antrena în ritmi infernali o orchestră tânără ? Aceasta i-a reușit pe deplin. — Ni se pare însă că d-sa comite o gravă greșeală. Fiindcă îi suntem prieteni ne permitem sfaturi.

Reușind să așeze pe picioare o orchestră de 60 de persoane, d-sa dovedea rutina. O are, e evident. Dar a perzista în rutină și numai în rutină, a deveni un rutinier însemnează a-ți fura singur din alte calități Mai profunde, mai valoroase. Dsa a început prin a face compromisuri publicului și a-i oferi programe atrăgătoare. E rău. Noi vedem altminteri rolul dsale de educator muzical al masselor. Suntem doar la un început. Dsa este a-

tras de moderniști. E un rafinament ce și-l poate plăti numai omul cu cultură muzicală. Noi nu o avem încă De acei am dori și alte programe. Probleme ce să se pună sufletului și minții mulțimii. Nu are decât două drumuri de luat: sau apucă zdravăn de dârlogi și ne întoarce spre clasici sau — tocmai pentrucă militează pentru naționalismul în muzică — să ne dea compozițiile cele mai național-caracteristice fiecărui popor.

Iată ce așteptăm dela acest animator.

Beckmeser

T E A T R U

Turneuri — Prilejuri de tristeță.

Iată de o pildă **turneul d-nei Maria Giurgea**. *Amintirile noastre din copilărie sunt strâns legate de strălucita carieră a acestei foste ingenue cea mai bună elevă a Aristiției Romanescu,* Dar *vine o vârstă când nu se mai pot juca rolurile de ingenuă decât cu riscuri capitale. Arteroscleroza și înțepenirile genunchilor nu mai permit unei sexagenare să joace roluri de copiliță. De aceia un director filantrop, a catalogat la pensie pe această foarte strălucitoare stea a teatrului românesc.*

Cine va fi fost imbecilul care a putut să strice huzurul marei noastre pensionare, nu se știe. A comis însă un sacrilegiu. Oferind-o din nou zâmbetului publicului din 1933, a reușit să schimonosească acest zâmbet într'un surâs de milă. A fost o inichitate. Sala a fost goală. Fiindcă ceilalți români—ca și noi, au preferat să păstreze amintirea frumoasă, a zilelor când Maria Giurgea fermeca publicul, dar nu-l înduioșa spre compătimire-

Turneul M. Filotti. In așteptarea Mariei Voiculescu. Mariei Ventura și alte Mării foarte talentate, a poposit în Timișoara d-na Maria Filotti sau „marea noastră tragediană", cum o prezinta pe afișe d. Lică Teodorescu, dsa însă-și „marele nostru impresariu național". Sub masca nefericitei Regini Elisabeta (a Angliei), decana societarilor Teatrului Național dna Maria Filotti, a suferit și dsa o noapte de veghe.

Incasările au fost extrem de reduse deși afișul anunța „lorzi și nobilime" și deși eram informați că vom avea „decoruri și costume proprii și muzică de scenă". Lipseau numai elefanții ...,

Ansamblul artistic a fost compus din artiști „șomeri" (fiindcă costau foarte eftin, cum scrie la carte legea cererii și a ofertei) adică din acei artiști cari au fost din toate teatrele eliminați ca inutili. Nu dai afară un artist bun din teatru.

Publicul s'a obținut și dela acest spectacol „extraordinar". S'o spunem odată pentru totdeauna: antichitățile sunt a se admira în muzeuri. In București există un tineret talentat. Speranțe de azi și de mâine. Băbădiile le archi — cunoaștem.

In special pe dna M. Filotti care ne-a onorat atât de mult, în cât am putea-o acuza de indiscreție. De gu-

rița dnei M. Filotti, dispar în zilele de popas provincial toți reprezentanții autorităților comunale și județene. Fiindcă pe lângă aportul publicului la cassa de bilete, dna Maria Filotti pretinde autorităților subvenții. Această chetă pe care o face (mulțumindu-se și cu câte o călimară în lipsă de fonduri) nu cadrează nici cu respectabila-i bătrânețe artistică și nici cu prestigiul de moașă oficială a sindicatului artiștilor.

Turneul Maria Filotti anunțat de afișe, constitue pentru provincie o cruntă amenințare.

Teroarea guriței în slujba unei bătrâneți respectate să înceteze.

Turneul M. Fotino — Și de Mișu Fotino. artistul de comedie care n'a putut fi legat niciodată de un teatru, din cauza maniei sale ambulatorii, ne leagă vechi amintiri. Atât numai că Mișu Fotino nici nu vrea să îmbătrânească, nici să renunțe la precipitarea cu care arozează sala.

Verbiajul său și debitul extrem de vertiginos al verbului, l'au oprit să devie cel mai bun „june prim« de comedie. Incolo — și Dzeu singur îi cunoaște secretele — Mișu Fotino se păstrează ca unul dintre cei mai simpatici și iubiți actori de comedie. Nu e Puiu Iancovescu, fiindcă nu numai că e modest și-și învață oarecum rolul, dar e mereu altul și nu uniform.

Bohem inveterat, Mișu Fo(ine 'și-a început activitatea ca actor de turnee și tot astfel va muri.

E păcat. Fixat într'un teatru (fără a fi director pentru a avea numai prieteni) Mișu Fotino într'o bună distribuție și într'un bun ansamblu, ar servi cu folos scena românească. Dar așa cum a venit la noi..

Beckmesser.

C A R T E A

Expoziția cărții — organizată de către librăria „Cartea Românească" cu concursul dlui Lt. col. Volbură Poiană Năsturaș la Timișoara, s'a soldat cu un rezultat sub toate așteptările. In primul rând această expoziție a fost concepută într'un spirit pur comercial, a semănat mai mult a târg, decât a expoziție. Cu toate acestea publicul nu prea s'a îmbulzit să cumpere, cu toate că era în preajma sărbătoriilor și aici s'a păstrat încă obiceiul, ca de sărbători să se cumpere pentru cadouri și cărți.

Organizarea tehnică a lăsat iarăși de dorit. Totul fusese aranjat în stil de vitrină, nici urmă de minunatul stil al expozițiilor cărții ținută în străinătate, chiar în cea mai apropiată vecinătate a noastră. La o expoziție a cărții în anul 1933, fie și numai la Timișoara, ne-am fi așteptat la ceva mai mult gust.

O expoziție a cărții organizată la Timișoara trebuia, în mod logic și firesc, să ne dea și o icoană a situației cărții din această provincie. O icoană complectă și fidelă. N'am avut nici măcar o schiță loială și cât de cât reprezentativă.

Pentru organizarea unei expoziții a cărții însă se cere desigur altceva decât dorința comercială de profit.

C I N E M A

Cinematografele comunale din Timisoara, — insfârşit, — s'au eliberat de sub conducerea nefastă a d-lui colonel Amos Pop, care timp de ani de zile nu a făcut altceva decât să distrugă prestigiul acestor intreprinderi comunale. Abstrăgând de deficitul bugetar menţinut sistematic din an în an, conducerea d-lui Amos Pop a mai creiat şi un puternic deficit cultural prin rularea unor filme potrivnice în cel mai înalt grad oricăror cerinţe elementare de estetică şi gust.

Dl col. Amos Pop părea că nu a uitat numai că aceste cinematografe pot şi trebue să îndeplinească cât de cât şi un rol cultural, ci lucrează din răsputeri să anihileze orice tendinţă de asemenea natură la aceste intreprinderi.

Problema nouei organizări a Cinematografelor noastre comunale pare a şi fi găsit de-acum soluţia cea mai fericită. Noul director, d. Cornel Grozăveseu, un vechi şi distins funcţionar al Primăriei, este un administrator integru şi de o cortectitudine absolută; lucrând sub supravegherea consilierului cultural al Primăriei, a dlui Emil Gredinariu, pentru avea toată încrederea că noua conducere va şti anula cât mai curând efectele conducerii aculturale a dlui Amos Pop.

De-altfel faptul că conducerea Cinematografelor comunale a fost pusă sub supravegherea şi egida serviciului cultural al Primăriei, mai are şi o altă semnificaţie. Inseamnă cu Primăria şi-a dat seama că aceste intreprinderi trebue să insemne ceva şi la capitolul „cultură"

S. D.

Decemvrie 1933

„VREREA“

Exemplarul 10 Lei Apare la sfârşitul fiecărei luni.

Director: Ion Stoia-Udrea
Redacţia şi administraţia: Timişoara, II. Str. Trei Crai 30,
Abonamente: 150 Lei anual. Pentru autorităţi şi intreprinderi 1000 Lei anual.

Institutul de Arte Grafice „Atheneu“ Timişoara.